

Mandaate byögkeles salkehættemman laaki, ráajvarimmiej jïh öörnegi bijre dejtie saemien gielide Nöörjesne

Váarome

Doh golme sïejhmemes saemien gielh Nöörjesne leah noerhtesaemien, julevsaaemien jïh áarjelsaaemien. Saemielaake § 1-5 vihteste saemien jïh nöörjen leah seammavyörtogs gielh. Dah edtjeh mïrrestalleldh áarrodh nænnoestimmiej mietie saemielaaken 3. kapihtelisnie saemien gieli bijre.

Saemielaaken njoelkedassh gielereaktah áarroejidie vedtieh gosse dah dejtie byögkeles áárganide dáastoeh jïh dienesjh áadtjoeh. Doh jeanatjommes nænnoestimmieh leah faamosne saemien gielen reeremedajvesne. Reeremedajve lea daan biejjien doh tjïelth Kárašjohka, Guovdageaidnu, Deatnu, Porsanger, Unjárga, Kááffjord jïh Lavangen noerhtesaemien dajvesne, Divtasvuodna julevsaaemien dajvesne jïh Raarvihke jïh Snáase áarjelsaaemien dajvesne.

Reerenasse edtja sïiehteladtedh ihke saemieh edtjeh maehdedh sijjen gieltem gorredidh jïh evtiedidh, jïh dam bijjemes dietedem átna ihke nasjovnaale jïh gaskenasjovnaale reaktanjoelkedassh saemien gielide illesuvvieh. Saemiedigkie vierhtieh guektiengïelevoetese tjïeltine jïh fylhkentjïeltine reerie, jïh dietedem átna evtiedimmien ávteste saemien gielijste. Tjïelth, fylhkentjïelth jïh staaten etaath reeremedajvesne dietedem utnieh saemielaaken njoelkedassh tjïrrehtidh. Saemiedigkiebïevnesisnie saemien gielen bijre 2013 lea dejtie dáeriesmoeretjoelmide giiehtjedamme.

Orrestehteme-, reereme jïh gærhkoedepartemeente (daelie Tjïelte- jïh orrestimmiedepartemeente) lea saemielaaken gielenjoelkedassh giiehtjedamme. Daate giiehtjedimmie dejtie vihkielommes gyhtjelasside jïh dáeriesmoeretjoelmide gietede mejtie saemielaaken gielenjoelkedassh bæjjese vaeltieh, jïh aaj nænnoestimmieh saemien gielen bijre jeatjah laakine. Departemeente lea nænnoestimmide saemien gielen bijre almetjereaktan diediti vööste vuarjasjamme. Giiehtjedimmie vuesehte stoere jarkelimmieh orreme guktie byögkeles suerkie lea öörnesovveme mænngan gielenjoelkedassh nænnoestamme sïjdtin jaepien 1990, joekoen healsoe- jïh hoksuesuerkesne (gaskem jeatjah sïehtesjimmie healsoegïehtelimmijste, samhandlingreforme jïh staeriesdáakterereforme). Reektehtse vuesehte jïjnjh dejtie njoelkedassijste dan ávteste aktem mujvies jaksoemieriem utnieh, jïh naaken aaj fer báeries sïjdteme.

Reeremedajve saemien gielide lij aalkoelisnie govhte tjïelth noerhtesaemien gieledajvesne. Tsiehkïe dejnie tjïeltine gusnie saemieh akte unnebe láhkoe áarroejijstie maahta jeatjahlaakan áarrodh. Njoelkedassh saemien gieli bijre eah dagkerh joekehtsh dan veele krööhkestsh.

Stoerre bielieh dejtie saemien áarroejijstie áarroeh álkolen reeremedajven saemielaaken gielenjoelkedasside. Áarrojeevtiedimmie vuesehte jïjnjh saemieh dejtie aerpïevuekien saemien dajvijste juhtieh stuerebe sijjide jïh staaride.

Reektehtsh tsiehkïen bijre dejtie saemien gielide vuesiehtieh sïejhmelaakan dellie noerhtesaemien naa nænnoes Sisnjelds Finnmaarkhesne, men tsiehkïe lea práásehke dejnie dajvine saemien gielen reeremedajven álkolen. Julevsaaemien jïh áarjelsaaemien leah aktene jealajehtemeboelhkesne, men annje gaajh práásehke gielh. Goerehtimmieh saemien gieli bijre aaj stoerre jeerehtsh vuesiehtieh guktie tjïelth saemien gielen reeremedajvesne nænnoestimmide saemielaaken gielenjoelkedassine dáarjoehtieh.

Guktie báetije aejkïe sïjædta dejtie saemien gielide lea jearohke dejtie nuepijste fiereguhte átna saemien lieredh jïh nuhtjedh. Daan biejjien haestemh leah gáreddamme dan fiereguhten

reaktse lierehtimmiem áadtjodh jñh saemien nuhtjedh. Sjøyhteheke dáeriesmoeretjoelmh leah ektiedamme váajnoesvoetese jñh voerkesvoetese dej saemien gñeli bijre siebriedahkesne, daerpies almetjñh utnedh mej maahtoe saemien gñelesne, daerpies terminologijem utnedh dejnie saemien gñeline jñh daerpies sijjiejgumie gusnie maahta gñelem nuhtjedh mubpiejgumie ektine.

Mandaate

Moenehtse edtja daaletje öörnegh, ráajvarimmieh jñh njoelkedassh tjñelkestidh mah leah ektiedamme dejtie saemien gñelide, jñh vuarjasjidh guktie maahta dejtie sjñehtedidh daan beajjetje öörnedæmman byögkeles suerkeste, jñh funksjovnelle jñh seammavyörtegs byögkeles dienesjñh gorredidh saemien gñelesne. Moenehtse edtja sjñerelaakan raerieh vuarjasjidh mah darjoeh guktie aelhkebe sjædta, daan nuelesne vuarjasjidh guktie teknologeles raerieh maehtieh átnoem nænnoestehdedh jñh átnoem saemien gñelijste aelhkebe darjodh. Moenehtse edtja fleksijbele raerieh vuarjasjidh mah krööhkestieh tsiehkie saemien gñelide jeerehte, jñh tjñelth joekehts haestemh jñh daerpiesvoeth utnieh. Moenehtse edtja sjjøhteheke raerieh vuarjasjidh tjoevkesisnie dehtie juhtije barkoste mij edtja stuerebe jñh nænnoesåbpoe tjñelth sjugniedidh.

Moenehtse edtja vuarjasjidh jñh raeriestimmiejgumie báetedh guktie tjñelth jñh jeatjah byögkeles dienesjevedtjñh maehtieh almetjñh áadtjodh saemien gñelemaahtojne. Moenehtse edtja daan sjñekenisnie leavloem bñejedh öörnegidie jñh ráajvarimmide mah viehkiehtieh guktie jienebh saemien lierieh jñh saemien nuhtjiej, jñh gusnie daan beajjetje institusjovnh jñh infrastruktuvre buerebelaakan nuhtesuvvieh juktie gorredidh jñh evtiedidh dejtie áarjel-, julev- jñh noerhtesaemien gñelide.

Gñehtjedimmien gaavhtan saemielaaken gñelenjoelkedassijste, jñh nænnoestimmieh saemien gñelen bijre jeatjah laakine, moenehtse edtja salkehtidh jñh mejtie aaj raeriestimmiejgumie báetedh jarkelimmide laakine juktie saemien nuhtjedh jñh lierehtimmiem áadtjodh saemien gñelesne, desnie aaj meatan:

- daan beajjetje öörnege aktine reeremedajvine saemien gñelide, daan nuelesne vuekieh sjñehtesjæmman, jñh gyhtjelasse mejtie byöroe joekehts kategorijñh gñeletjñeltijste jñh/jallh vielie fleksijbele njoelkedassh sjñehtesjidh
- njoelkedassh mah leah buerebelaakan sjñehtedamme daan beajjetje öörnegasse byögkeles dienesjijstie, daan nuelesne gyhtjelasse reaktan bijre saemien nuhtjedh byöroe vielie ektiedamme ároddh dienesjasse jallh almetjasse goh akten geografeles dajvесе, áárganese jallh institusjovnese.

Dastegh jarkelimmieraeriestimmieh dellie dah edtjiejh Nöörjen gaskenasjovnaale diædti mietie ároddh.

Moenehtse edtja aaj vuartasjidh guktie öörnegh leah Sveerjen jñh Sáevmesne, jñh vuarjasjidh jñh mejtie aaj raeriestimmiejgumie báetedh guktie maahta gñelen bijre laavenjostedh raasti rastah.

Moenehtse edtja aktem bijjieguvviem vedtedh daan beajjetje öörnegistie jñh diædtejoekedimmeste Saemiedigkien jñh jeatjah byögkeles suerkiej gaskem mej diædte saemien gñelide, jñh mejtie aaj raeriestimmiejgumie báetedh jarkelimmide faamoe- jñh ráállajoekedimmesne Saemiedigkien, staaten, tjñelth jñh jeatjah byögkeles suerkiej gaskem. Moenehtse edtja aaj vuarjasjidh guktie daan beajjetje öörnege jáhta juktie dejtie saemien gñelenjoelkedasside laakine jñh kláákemegñetedimmesne dáarjoehdidh, jñh mejtie daerpies jarkelimmiejgumie. Moenehtse edtja aaj vuarjasjidh mejtie maahta tjñerrehtimmiem

gïelenjoelkedassijste nænnoestehtedh buerebe bïhkedimmine, laavenjostojne jïh dialogine dej ovmessie suerkiej gaskem, jïh mejtie aaj raeriestimmiejgujmie bïetedh bueriedimmide, vuesiehtimmien gaavhtan akten tjirkijefunksjovnen tjïrrh jallh jeatjah rïajvarimmiejgujmie.

Moenehtse edtja ekonomesle jïh reereles konsekvensh raeriestimmijste salkehtidh. Unnemes akte dejstie moenehtsen raeriestimmijste edtja betnesne utnedh dam seamma vierhtieãtnoem.

Moenehtse edtja sov barkosne rïãrestalledh vihkeles saemien institusjovnigujmie jïh tjïeltigujmie jïh jeatjah byögkeles dienesjevedtijigujmie. Moenehtse edtja barkose tjïeltereformine vuartasjidh, jïh moenehtsasse mij edtja toelhkediënesjh salkehtidh byögkeles suerkesne. Moenehtse edtja daajroem utnedh sjïehteles laakebarkoen bïjre gïelesuerkesne maam Kultuvredepartemeente dorje.

Moenehtsen tjaelemesijjie edtja Tjïelte- jïh orrestimmiedepartemeentesne ãrrodh. Tjïelte- jïh orrestimmiedepartemeente jïh Saemiedigkie edtja tjaelemesijjien barkoem sjïehteladtedh, daan nuelesne tjaelije maahta Saemiedigkesne barkedh boelhki. Moenehtse edtja sov salkehtimmiem deelledh goevten 15.b. 2016 ãvtelen. Dastegh daerpies jeatjah prosessi gaavhtan, moenehtse maahta birresovvedh bieliesalkehtimmieh vedtedh aarebi.